

Historia i Teraźniejszość – przydatne materiały

Cz. 1 – Świat i Polska w latach 1945–1956

1. Skutki II wojny światowej

Punkty podstawy:

II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń:

1) charakteryzuje konsekwencje polityczne, społeczne, ekonomiczne i kulturowe II wojny światowej dla świata;

13) charakteryzuje skutki II wojny światowej dla Polski w wymiarze politycznym, społecznym, ekonomicznym i kulturowym.

Propozycje materiałów do wykorzystania

To bardzo ważny temat – warto poświęcić mu trochę czasu – również w kontekście trwania części skutków do dziś.

Materiały edukacyjne

- *(Nie)pokój 1945. Co przyniósł koniec II wojny światowej?* – projekt edukacyjny Fundacji Krzyżowa, realizowany w 2020 roku. Jego efektem są nagrania podcastów czworga historyków oraz pakiet scenariuszy lekcyjnych. Dostępne na stronie fundacji: [\(Nie\)pokój 1945](#).
- *Polska – Rosja. Materiały do nauczania historii. Cz. 3. XX wiek.* Publikacja składa się z kilku części ułożonych chronologicznie. Każda część składa się z kilkustronicowego eseju historycznego, scenariusza zajęć oraz zestawu różnorodnych źródeł (pisanych i ikonograficznych). Publikacja jest [do pobrania w formacie pdf](#).
- Projekt Ośrodka KARTA *Jednostka w wirach historii. Rozmowy. Losy indywidualne w uniwersalnym przekazie literatury faktu* – czytane fragmenty literatury faktu (relacje, wspomnienia) – „Rozmowy o młodości”, „Rozmowy o wygnaniu”, „Rozmowy o odmienności” – w kontekście HiT-u do wykorzystania może być część o wygnaniu. Wszystkie nagrania dostępne na stronie [Uczyć się z historii](#).
- Infografiki o [procesie norymberskim](#) oraz o [liczbie ofiar II wojny światowej](#) na portalu [dzieje.pl](#)
- Materiał „[Ludzie na drogach](#)” przygotowany w ramach projektu Cyfrowy HIT
- „[Pozostałości, kontynuacje i zaprzeczenia: konsekwencje polityczne, społeczne i kulturowe drugiej wojny światowej](#)” – scenariusz zajęć Rafała Derdy (Otwarta Szkoła)

Książki, artykuły

- Marcin Zaremba, *Wielka trwoga. Ludowa reakcja na kryzys*, Kraków – Warszawa 2012.
- Magdalena Grzebałkowska, *1945. Wojna i pokój*, Warszawa 2015 [reportaż historyczny].
- Keith Lowe, *Dziki kontynent. Europa po II wojnie światowej*, Warszawa 2013.
- Nicholas Best, *Pięć dni, które wstrząsnęły światem*, Kraków 2016 [reportaż historyczny].
- Rafał Kuzak, *Polskie straty materialne w wyniku II wojny światowej*, w: *Okupowana Polska w liczbach*, Warszawa 2020 oraz na stronie [Wielka Historia](#).
- Rafał Kuzak, *Ilu Polaków zginęło w II wojnie światowej?*, w: *Okupowana Polska w liczbach*, Warszawa 2020 oraz na stronie [Wielka Historia](#).

Filmy

- Serial dokumentalny o procesie norymberskim (można ustawić polskie napisy). Dostępne [tutaj](#).
- Archiwalne nagrania z 1944 i 1945 r. z różnych części Europy (częściowo z dźwiękiem, częściowo bez) – pokolorowane i w wersji HD. Dostępne [tutaj](#).
- Europa po II Wojnie Światowej. Zniszczenia, gospodarka, tragedie narodów [na kanale Powojnie](#).
- Czy Ameryka zdradziła Polskę? Podcast Muzeum Historii Polski. Dostępne [tutaj](#).
- Jak zbudowano Nową Warszawę? [Film dokumentalny](#) Muzeum Historii Polski.
- Tragedia Górnośląska (wywózki w głąb ZSRR) – film dokumentalny Muzeum Historii Polski o [wywózkach Górnoślązaków w głąb ZSRR](#).

2. Organizacja Narodów Zjednoczonych

Punkty podstawy:

II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń:

2) *charakteryzuje – z wykorzystaniem swojej wiedzy o relacjach i związkach państw – cele i zasady Organizacji Narodów Zjednoczonych, opisuje jej strukturę (główne organy i wybrane organizacje wyspecjalizowane), przedstawia mocne i słabe strony jej funkcjonowania.*

9) *wykorzystuje swoją wiedzę o doktrynie praw człowieka do scharakteryzowania praw i wolności podanych w Powszechnej deklaracji praw człowieka ONZ z 1948 roku i Europejskiej konwencji praw człowieka Rady Europy z 1950 roku oraz ograniczeń w ich wykonywaniu i związanych z nimi obowiązków*

Propozycje materiałów do wykorzystania

- Film Akademii Khana [Międzynarodowa ochrona praw człowieka](#)
- Artykuł Akademii Khana [Organizacja Narodów Zjednoczonych](#) (krótko i treściwie)
- TED-ed *Co to są uniwersalne prawa człowieka?* [Film](#) i scenariusz [lekcji](#)
- Fragment lekcji „[Geneza zimnej wojny](#)” na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej
- Cykl niedługich (od 10 minut do pół godziny) wykładów naukowców z Uniwersytetu Warszawskiego pod hasłem „WOS w pigułce” – w tym temacie wystąpienie dr hab. Doroty Heidrich „[ONZ – cele metody działania, organy](#)”
- Ćwiczenie z zastosowaniem metody „myślących kapeluszy” pt. „[Po co utworzono ONZ?](#)”

3. Początek „zimnej wojny”

Punkty podstawy:

II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń:

- 4) wyjaśnia genezę i znaczenie pojęcia zimnej wojny oraz żelaznej kurtyny;
- 5) wyjaśnia znaczenie powstania NATO i Układu Warszawskiego;
- 7) wyjaśnia, jakie znaczenie miał plan Marshalla oraz czym był „cud gospodarczy” w RFN

Propozycje materiałów do wykorzystania

- Trzy lekcje na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej: [Geneza zimnej wojny](#), [Początek zimnej wojny](#), [Żelazna kurtyna](#) oraz [NATO i Układ Warszawski](#) (materiały to teksty, filmy oraz ćwiczenia / pytania do refleksji)
- Materiały o [zimnej wojnie](#) przygotowane w ramach projektu Cyfrowy HIT
- [Siedem nagrań filmowych Akademii Khana](#) opowiadających o idei komunizmu oraz kilku epizodach zimnej wojny
- [Strona](#) Muzeum Zimnej Wojny oraz możliwość [zwiedzania wirtualnego](#) – w dużej mierze poświęcona patronowi placówki – Ryszardowi Kuklińskiemu; sporo materiałów można wykorzystać, rzecz jasna również przy zastosowaniu metody dyskusji, z krytycznym myśleniem, weryfikacją itp.
- Zdigitalizowane [mapy i materiały propagandowe](#) ze zbiorów Cornell University
- Krótki i treściwy, ciekawy graficznie film o [planie Marshalla](#) opracowany przez Europejską Sieć Pamięci i Solidarności (European Network Remembrance and Solidarity)
- Infografika na temat [mostu powietrznego nad Berlinem](#) (i nie tylko) z 1948 r. na portalu [dzieje.pl](#)

- Dwa artykuły różnie oceniające „niemiecki cud gospodarczy” z końca lat 40. Czy większą rolę miała [pomoc aliantów](#) czy [sami Niemcy](#)?

4. Systemy polityczne po II wojnie światowej

Punkty podstawy:

II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń:

3) charakteryzuje odmienności ustrojów państw zachodnich i państw bloku sowieckiego – z wykorzystaniem swojej wiedzy o różnicach między demokracją i totalitaryzmem;

6) na przykładzie państw zachodnich charakteryzuje różnice programowe rządów socjaldemokratycznych, chadeckich, konserwatywnych i liberalnych w dziedzinie polityki społecznej, gospodarczej i wartości

Propozycje materiałów do wykorzystania

- Cykl niedługich (od 10 minut do pół godziny) wykładów naukowców z Uniwersytetu Warszawskiego pod hasłem „WOS w pigułce” – w tym temacie wykład dra Marcina Tobiasza o [doktrynach politycznych](#)
- Zintegrowana Platforma Edukacyjna – lekcja o [ideach politycznych](#) (jest tam też wiele innych lekcji na temat doktryn, porównania systemów itp.)
- Film z cyklu „Powojnie” pt. „[Jak komuniści przejmowali władzę w Europie Wschodniej](#)”

5. Integracja europejska

Punkty podstawy:

II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń:

8) stosuje swoją wiedzę o związkach państw i pokrewieństwie narodów do charakterystyki początków integracji europejskiej na polu gospodarczym i politycznym (do 1957 roku) ze wskazaniem jej głównych powodów ideowych (chrześcijański światopogląd „Ojców Założycieli”), kulturowych (bliskość narodów europejskich) oraz politycznych (obawa przed ekspansją sowiecką, przygotowanie się na odbiór amerykańskiej pomocy w ramach tzw. planu Marshalla, rozwiązanie „problemu niemieckiego” przez integrację gospodarki RFN z innymi gospodarkami zachodnimi).

Propozycje materiałów do wykorzystania

- Cykl niedługich (od 10 minut do pół godziny) wykładów naukowców z Uniwersytetu Warszawskiego pod hasłem „WOS w pigułce” – w tym temacie dr hab. Vadym Zhel-tovskyy o [powojennej integracji europejskiej](#)
- Rozmowa z prof. Sławomirem Łukasiewiczem pt. „[Po co nam Unia Europejska](#)”
- Dwa krótkie filmy z historii Unii Europejskiej: [Traktaty rzymskie](#) i [Traktat Paryski](#)

- Do wykorzystania może być również playlista z kanału Parlamentu Europejskiego w Polsce pt. „[Czym jest i jak działa Unia Europejska](#)”
- Na ZPE znaleźć można wiele scenariuszy zajęć związanych z tym punktem podstawy – wśród nich temat „[Ojcowie Europy](#)”

6. Chiny

Punkty podstawy:

II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń:

10) charakteryzuje znaczenie przejęcia władzy w Chinach przez komunistów w 1949 roku oraz system rządów Mao Zedonga (największe ludobójstwo po 1945 roku w czasie Wielkiego Skoku, prześladowanie religii);

Propozycje materiałów do wykorzystania

- [Przegląd historii Chin 1911–1949](#) w Akademii Khana [z polskimi napisami]
- Zintegrowana Platforma Edukacyjna – np. lekcje: [Chiny po II wojnie światowej](#), [Chiny w cieniu Mao](#)
- Artykuł Piotra Gruszki (twojahistoria.pl) „[Ile osób zabił Mao?](#)”
- Fragment książki Thierry’ego Woltona *Historia komunizmu na świecie. Kaci* (Wydawnictwo Literackie) – „[Chiński Wielki Skok naprzód doprowadził do śmierci milionów](#)”
- Cykl 3 filmów na kanale „Ciekawe Historie” na temat [XX-wiecznej historii Chin](#), przygotowanych we współpracy z Ośrodkiem Studiów Wschodnich (po ok. 30 minut)

7. Bliski Wschód

Punkty podstawy:

II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń:

11) wyjaśnia znaczenie powstania państwa Izrael dla sytuacji na Bliskim Wschodzie i dla polityki międzynarodowej; przedstawia podstawowe zasady syjonizmu;

12) charakteryzuje genezę i zasady islamizmu.

Propozycje materiałów do wykorzystania

- Zintegrowana Platforma Edukacyjna – np. lekcje [Kwadratura koła, czyli spór arabsko-izraelski o rządy nad Palestyną w latach 1945–1949](#), [Powstanie państw arabskich. Problem palestyński](#), [Wieloletni spór izraelsko-arabski. Geneza i przebieg](#), [Konflikty izraelsko-arabskie](#)

- Wspomnienia Szimona Peresa „Liczą się tylko wielkie marzenia” – „[Przygotowania do pierwszej wojny izraelsko-arabskiej. Żydzi nie mieli wojska i nabożów. Jak wywalczyli niepodległość](#)” oraz „[Jak Żydzi świętowali powstanie państwa Izrael?](#)”
- Film na kanale „Powojnie” – „[Jak powstało państwo Izrael? Wojna o niepodległość żydowskiej ojczyzny](#)”
- Cykl wykładów Nili Amit na temat [powstania państwa Izrael](#) na portalu Wszechnica – wykłady w internecie
- Wykład dr Patrycji Sasnal, politolożki i arabistki, pt. „[Islam powszedni](#)” na portalu Wszechnica – wykłady w internecie
- Krótkie wystąpienie dr Patrycji Sasnal pt. „[Islamizm](#)” (Obywatelski HiT)
- „[Islamistan](#)”: radykalizm islamski i przyszłość społeczeństw wielokulturowych w Europie – nagranie debaty zorganizowanej w ramach konferencji „Świat pod lupą”, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN, 4 czerwca 2016

8. Charakterystyka powojennego systemu w Polsce

Punkty podstawy:

II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń:

14) przedstawia – z wykorzystaniem swojej wiedzy o państwie i jego atrybutach – problem niepodległości Polski oraz sytuację polskiej państwowości i polityki w kraju i na emigracji po 1945 roku;

15) wyjaśnia pojęcie okupacji przez przedstawiciela na przykładzie modelu kontroli Polski Ludowej przez Związek Sowiecki;

16) charakteryzuje najważniejsze mechanizmy sowietyzacji Polski w latach 1945–1956 (terror, propaganda, gospodarka planowa, rządy monopartyjne, przynależność do partii komunistycznej jako główna ścieżka kariery zawodowej i dobrobytu materialnego);

21) charakteryzuje konstytucję PRL z 1952 roku, jej określenie suwerena („lud pracujący”), a także jej charakter propagandowy i fasadowość w stosunku do realnych rządów PZPR.

Propozycje materiałów do wykorzystania

- „[Jak komuniści doszli do władzy w Polsce?](#)” – prezentacja Cyfrowego HIT-u
- Materiały źródłowe, ikonografie, propozycje filmowe, biografie zawarte w wirtualnej [Mazowieckiej Tece Edukacyjnej](#) lub innych tekstach opracowanych pod patronatem [Fundacji Centrum Solidarności](#)
- „Rzeczpospolita niezłomnych” – film dokumentalny Muzeum Historii Polski na temat [polskiego rządu na emigracji](#)
- [Konstytucja PRL](#) na portalu Internetowy System Aktów Prawnych sejm.gov.pl

- Artykuł: Grzegorz Kulka, [Prace nad konstytucją PRL w świetle prasy krajowej i emigracji londyńskiej w latach 1949–1952](#)
- Film o [Bolesławie Bierucie](#) na kanale „Ciekawe Historie”
- „[Spory historyków: czy PRL była Polska](#)” – dwugłos prof. Jerzego Eislera i dra Andrzeja Zawistowskiego, „Pamięć.pl” 4–5/2012
- Teka edukacyjna IPN „[Propaganda Polski Ludowej](#)” (materiały do pobrania)
- Artykuły, rozmowy, nagrania na portalu „Przystanek Historia” (IPN) – tagi: [Bolesław Bierut](#), [zbrodnie komunistyczne](#), [propaganda](#)
- Portale tematyczne IPN: dwa rozdziały „Od niepodległości do niepodległości”: [Polska pojałtańska 1945–1948](#) oraz [Triumf i pierwszy kryzys „ludowej” Polski 1948–1956](#); portal na temat [Obławy Augustowskiej](#) z 1945 r., [wyborów z 1947 r.](#) oraz materiały dla nauczycieli powstałe w ramach projektu „[Śladami zbrodni](#)”
- Na temat zadań i sposobów działania Urzędu Bezpieczeństwa – [rozmowa](#) z prof. Filipem Musiałem (IPN TV)

9. Postawy społeczeństwa wobec władzy

Punkty podstawy:

II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń:

18) charakteryzuje rozmaite reakcje społeczeństwa polskiego na rządy komunistów w Polsce, w tym główne formy sprzeciwu i oporu wobec komunizmu (do 1956 roku), w formie walki zbrojnej, opozycji politycznej, pracy kulturalnej, zaangażowania na bezspornych polach pracy dla kraju oraz oporu wobec państwowej ateizacji;

19) w kontekstach powstańczej walki „żołnierzy niezłomnych” (rtm. Witold Pilecki, płk Łukasz Ciepliński, Danuta Siedzikówna ps. „Inka”) oraz postawy prymasa Stefana Wyszyńskiego (jego „non possumus” i internowanie w latach 1953–1956) wymienia przykłady wierności zasadom i męstwa różnych postaci wobec prześladowców.

20) charakteryzuje zmiany zachodzące w okresie powojennym w strukturze społeczeństwa polskiego i składzie narodowościowym państwa.

Propozycje materiałów do wykorzystania

- Aleksander Janta-Połczyński, „[Wracam z Polski](#)” – reportaż z 1948 roku opublikowany w „Kulturze”, który (z racji nieskrajnych obserwacji i ocen sytuacji w kraju autora) mocno podzielił środowisko emigracyjne – ciekawy „głos w dyskusji” (dostępne w formie zdigitalizowanej – s. 9–24)
- „[Między oporem a wiarą. Początki komunizmu w Polsce](#)” – scenariusz zajęć Damiana Banasiaka (Otwarta Szkoła)

- „[Pozostałości, kontynuacje i zaprzeczenia: konsekwencje polityczne, społeczne i kulturowe drugiej wojny światowej](#)” – scenariusz zajęć Rafała Derdy (Otwarta Szkoła)
- Materiał „[Ludzie na drogach](#)” przygotowane w ramach projektu Cyfrowy HiT
- Prof. Andrzej Friszke, „[Postawy społeczeństwa po 1945 r.](#)” – Obywatelski HiT
- Dr hab. Marta Bucholc, „[Społeczeństwo w powojennej Polsce](#)” – Obywatelski HiT
- Łukasz Kamiński, *Polacy wobec nowej rzeczywistości 1944–1948. Formy pozainstytucjonalnego, żywiołowego oporu społecznego*, Toruń 2000
- Mariusz Mazur, *Antykomunistycznego podziemia portret zbiorowy 1945–1956*, Warszawa 2018 (rozmowa z autorem „[Żołnierze Wyklęci odmitologizowani](#)” – Polskie Radio)
- Rafał Kuzak, [Mniej niż 1% Polaków przystąpiło do walki z komunistami](#) – artykuł oparty na publikacji M. Mazura
- Rozmowa prof. Antoniego Dudka z prof. Marcinem Zarembą, autora książki *Wielka trwoga. Ludowa reakcja na kryzys* (Kraków – Warszawa 2012) na temat „[Strach jako zjawisko społeczne po 1945 roku](#)” (Polskie Radio)
- „[Święci, wyklęci, przeklęci](#)” – audycja w ramach akcji „Historia bez kitu”
- Portale tematyczne IPN: [Podziemie zbrojne](#), „[Zaplute karty reakcji...](#)”, [Witold Pilecki, Poszukiwania](#) (portal-aplikacja, na której znaleźć można w formie wirtualnej mapy miejsc pamięci oraz biogramy odnalezionych i zidentyfikowanych ofiar); dwa rozdziały „Od niepodległości do niepodległości”: [Polska pojałtańska 1945–1948](#) oraz [Triumf i pierwszy kryzys „ludowej” Polski 1948–1956](#)
- Teki edukacyjne IPN: „[Polskie podziemie niepodległościowe 1944–1963](#)”, „[Konspiracja młodzieżowa 1944–1956](#)” – na podanych stronach znajdują się teki do pobrania, ale także dodatkowe materiały: filmy, nagrania, wystawy itp.); „[O wieś polską, niezależną, samorządną. Od PSL do NSZZ RI „Solidarność” \(1944–1989\)](#)”
- Infografiki ilustrujące: [straty ludności polskiej](#) podczas wojny, [wyniki referendum ludowego](#) z 1946 r. (oficjalne i rzeczywiste) oraz [stosunki państwo – Kościół](#) w latach 1945–1956

10. Gospodarka po wojnie

Punkty podstawy:

II. Świat i Polska w latach 1945–1956. Uczeń:

17) przedstawia powojenną odbudowę kraju, zagospodarowanie i integrację Ziemi Zachodnich i Północnych, procesy industrializacji, charakteryzuje zmiany polskiej wsi w wyniku reformy rolnej i kwestię jej kolektywizacji na wzór sowiecki;

Propozycje materiałów do wykorzystania

- Dwa scenariusze opracowane przez Damiana Banasiaka (Otwarta Szkoła): [Integracja i przebudowa – integracja Ziemi Zachodnich i Północnych, industrializacja, kolektywizacja i reforma rolna](#), [Blaski i cienie powojennej odbudowy](#)
- Rozmowa prof. Antoniego Dudka z prof. Barbarą Halicką, autorką publikacji *Polski Dzik Zachód. Przymusowe migracje i kulturowe oswojenie Nadodrza 1945–1948*, na temat „[Powojenne Nadodrze, czyli Polski Dzik Zachód](#)” (Polskie Radio)
- „[Jak zbudowano Nową Warszawę?](#)” – film Muzeum Historii Polski
- Wykłady dra hab. Andrzeja Zawistowskiego „[O gospodarce PRL](#)” oraz „[Między gospodarką a polityką, czyli polskie reformy rolne](#)” (Wszechnica)
- Anna Wylegała, *Był dwór, nie ma dworu. Reforma rolna w Polsce*, Wołowiec 2021
- Janusz Kaliński, *Gospodarka w PRL*, Warszawa 2012
- Janusz Kaliński, *Gospodarka Polski w latach 1944–1989. Przemiany strukturalne – wersja pdf* (Biblioteka Nauki)
- Janusz Kaliński, *Polityka gospodarcza Polski w latach 1948–1956 – wersja pdf* (Biblioteka Nauki)
- Infografika ilustrująca [zniszczenia i straty wojenne](#)

Wybór i oprac. dr Zofia Fenrych / ZCDN